

PRACA HISTORYCZNA

Jerzy Kamiński

Pediatrica rzeszowska z perspektywy 90 lat Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego

Pediatrics in Rzeszów from the perspective of 90th anniversary of the Polish Pediatric Society

W bieżącym roku minęły dwie wymowne dla pediatrów rocznice: 90-lecie powstania Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego i 85-lecie pierwszego zjazdu tego towarzystwa. Wydawać by się mogło, że było to tak dawno, ale przecież wielu z nas połowę tego czasu poświęciło pracy w pediatrii, dziedzinie medycyny, która – jak wyraził się jeden z pediatrów anglosaskich – rozpatruje dziecko w aspekcie anatomicznego wzrostu, fizjologii, biochemii, immunologii, psychologii i w okresie jego dojrzewania, w ścisłym związku z rodziną i społeczeństwem.

Rocznice te skłaniają do wielu refleksji i dają powód do zastanawiania się nad głównymi etapami rozwoju światowej i polskiej pediatrii oraz przyczynami, które ten rozwój przyspieszyły, również na naszym terenie. Z perspektywy tych 90 lat warto się zastanowić, jaki był nasz udział w pediatrii polskiej i jakie mieliśmy osiągnięcia w 50-letniej działalności Rzeszowskiego Oddziału PTP. Stopniowy rozwój pediatrii w Polsce następował w XIX wieku, podobnie jak w innych krajach, ale ze względu na warunki polityczne (okres zaborów) napotykał szereg trudności. Mimo nieprzychylnych okoliczności lekarze polscy starali się nie pozostawać w tyle, zdobywając wiedzę w na nowo powstałych klinikach, przede wszystkim zaś w Krakowie. Pediatryczna Klinika Krakowska, która powstała w 1861 r. przy Uniwersytecie Krakowskim za czasów jej rektora Józefa Dietla była pierwsza w Polsce, a czwarta na świecie po Sztokholmie, Wiedniu i Nowym Jorku. Twórcą Kliniki i jej kierownikiem był Maciej Jakubowski (1837–1915), który wykształcił całe pokolenia

młodzieży, starając się dorównać poziomem naukowym klinikom zagranicznym. Jego dzieło prowadzili nadal profesorowie: Ksawery Lewkowicz, Władysław Bujak, Tadeusz Giza i Włodzimierz Mikułowski. Trzech ostatnich zapamiętaliśmy jeszcze z okresu studiów. Następnymi ośrodkami kształcącymi pediatrów były: klinika lwowska z prof. Janem Raczyńskim i Franciszkiem Groerem, warszawska pod wodzą prof. Mieczysława Michałowicza, wileńska z prof. Wacławem Jasińskim i poznańska z prof. Karolem Jonscherem. Dzięki klinikom pojawiła się w Polsce na początku XX wieku grupa wykształconych pediatrów, którzy wynieśli z nich wiedzę zarówno praktyczną, jak i teoretyczną. Każda grupa lekarzy o określonej specjalności, z chwilą zwiększenia liczby członków, odczuwa potrzebę pogłębienia wiadomości, szuka rozwiązań i pragnie wymiany zdań w dyskusji, a tym samym dąży do utworzenia własnego towarzystwa naukowego. Wyraźny wzrost liczby pediatrów spowodował powstanie w Polsce Sekcji Pediatrycznej przy Towarzystwie Lekarskim. Nastąpiło to w Łodzi w 1908 roku w Szpitalu Dziecięcym Anny Marii z inicjatywy Józefa Brudzińskiego. W 1910 podobna sekcja powstała w Warszawie. Dnia 17.03.1917 roku został zatwierdzony statut nowego specjalistycznego stowarzyszenia pod nazwą Polskie Towarzystwo Pediatryczne, ale władze niemieckie ograniczyły teren działalności towarzystwa do Warszawy i okolic. Wreszcie 27.05.1918 roku powstało samodzielne Polskie Towarzystwo Pediatryczne, którego założycielami byli znani pediatrzy: Ludwik Anders, Bohdan Korybut-Daszkiewicz,

Tadeusz Kopeć, Julian Kramsztyk, Władysław Szenajch i Kazimierz Zieliński. Na pierwszej pieczęci PTP zamieszczono napis: *Salvate parvulos* co w tłumaczeniu znaczyło: ratujcie bądź zbawiajcie maluczkich. Na pierwszym posiedzeniu referaty wygłosili Karol Jonscher i Władysław Szenajch. W dniu otwarcia było 23 członków towarzystwa. Prezesem wybrano Ludwika Andersa (początkowo ordynatora Szpitala Ujazdowskiego, a potem kierownika Zakładu Wychowawczego im. ks. Baudonina), wiceprezesem Juliana Kramsztyka (ordynatora Szpitala im. Berensonów i Baumanów, członka i założyciela Polskiego Towarzystwa Lekarskiego i Warszawskiego Towarzystwa Higienicznego), sekretarzem Martę Erlich i skarbnikiem Karola Jonschera. Członkami zarządu byli Bohdan Korybut-Daszkiewicz, Tadeusz Kopeć, Wojciech Rodys, Władysław Szenajch i Kazimierz Zieliński. W 1920 roku po śmierci Ludwika Andersa prezesurę objął Władysław Szenajch. Do 1927 r. stałym sekretarzem PTP był Julian Kramsztyk, a po jego śmierci Władysław Szenajch. Pierwszym honorowym członkiem PTP w 1921 roku został Herbert Clark Hoover – późniejszy prezydent USA w latach 1929–1933, za pomoc, jakiej udzielał polskim dzieciom amerykański Czerwony Krzyż w latach dwudziestych XX wieku. Ze znanych pediatrów honorowymi członkami wybrano w dalszych latach Ernesta Laseque'a, Antoine Marfana, Clemensa Pirqueta, Guido Fanconiego, Arvido Wallgrenę i in., a z pediatrów polskich Karola Jonschera, Jana Bogdanowicza, Henryka Brokmana, Władysława Bujaka, Martę Erlich, Franciszka Groera, Hannę Hirszfelową i innych.

Pisząc o rocznicy PTP warto przypomnieć, że w tym czasie (1908) powstał „Przegląd Pediatryczny”, którego autorami byli Ludwik Anders i Józef Brudziński. W 1911 roku pismo to złączyło się z „Gazetą Lekarską”, a wznowione zostało pod nazwą „Pediatria Polska” 10 lat później, przy czym pierwszymi redaktorami byli Mieczysław Michałowicz i Władysław Szenajch. W 1922 roku obok „Pediatrii Polskiej” zaczęto wydawać pismo pediatrii społecznej o nazwie „Opieka nad Dzieckiem”. „Pediatria Polska” przestała wychodzić w czasie wojny, a wznowiono jej wydawanie w 1947 roku. W roku 1970 wznowiono „Przegląd Pediatryczny” jako organ PTP i Instytutu Matki i Dziecka z redakcją w Łodzi.

Oprócz Oddziału warszawskiego PTP powstawały następne: łódzki (1921), poznański (1922), wileński (1925), lwowski (1926) i krakowski (1936).

85 lat temu w dniach 8–9 września 1922 roku odbył się I Zjazd Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego w Warszawie, na którym omawiano ostre choroby zakaźne, odżywianie dzieci, gruźlicę i medycynę społeczną. Trzeba podkreślić, że do wybuchu II wojny światowej na każdym z sześciu następnych zjazdów rozpatrywano zawsze zagadnienia społecznej opieki nad dzieckiem. W 1924 roku na zjeździe w Poznaniu omawiano zachorowalność na kiłę i nowe poglądy na odporność dziecka, w Wilnie w 1927 roku tematem zjazdu była gruźlica oraz fizjopatologia odżywiania dziecka, w 1930 roku we Lwowie zastanawiano się nad odpornością w zakażeniach, a w 1933 roku w Poznaniu nad kiłą wrodzoną. W 1936 roku w Łodzi uczestnicy zjazdu mówili o zapaleniu mózgu i alergiach, a w ostatnim przed wojną w 1939 roku zjeździe w Górcie koło Buska o wcześniactwie. Następne zjazdy PTP wznowiono po II wojnie światowej i odbywały się początkowo co dwa lata do roku 1954 (Warszawa, Kraków, Sopot i Szczecin), a później po 4-letniej przerwie spotkano się we Wrocławiu. W sumie do naszych czasów odbyło się 29 zjazdów, z których XXVIII Ogólnopolski Zjazd Pediatrów w Rzeszowie w 2005 r. Wydaje się, że temat zjazdu powinien być osobno opracowany, bo pamięć ludzka jest zawodna, a po latach wiele wydarzeń idzie w zapomnienie.

W 90-letniej historii Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego pediatrzy rzeszowscy zrzeszeni w istniejącym od 51 lat Oddziale Towarzystwa mieli również swój udział, o czym warto przypomnieć. Na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych ubiegłego wieku pediatria rzeszowska była w powijakach. Jej stopniowy rozwój nastąpił z chwilą objęcia w listopadzie 1955 roku ordynatury Oddziału Dziecięcego w starym szpitalu przy ul. Szopena w Rzeszowie przez dr Hannę Mazurkową, która po ukończeniu studiów lekarskich w Pomorskiej AM w Szczecinie przeniosła się do naszego miasta. W latach 1955–1956 przybyło do szpitala z nakazu pracy kilkunastu młodych lekarzy, z których część zdecydowała się rozpocząć specjalizację z pediatrii, jaką można było uzyskać początkowo pod kierownictwem ówczesnego specjalisty wojewódzkiego prof. Jana Raszka z Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie. Następca prof. Raszka doc. Edward Supronowicz, adiunkt w Instytucie Matki i Dziecka, a następnie ordynator Oddziału Dziecięcego szpitala przy ul. Niekłańskiej w Warszawie wyspecjalizował kolejnych pediatrów. Zwiększenie liczby lekarzy tej

specjalności wpłynęło korzystnie na rozwój lecznictwa dziecięcego w Rzeszowie. Warto przypomnieć, że w tym czasie, przy udziale prof. Jana Raszka, odbyło się na naszym terenie kilka szkoleń „typu Mrągowo” – modnego wówczas doskonalenia lekarzy, które odbywały się zawsze w innym powiecie naszego województwa i miały na celu mobilizację pediatrów mniejszych szpitali oraz przedstawienie im najnowszych zdobyczy w zakresie chorób dziecięcych. Do 1955 r. nie było w Rzeszowie oddziału PTP, który powstał rok później (1956 r.). Pierwszym prezesem tego towarzystwa został nieżyjący już dr Stefan Bartuś ordynator Oddziału Dziecięcego w Dębicy, kolejnym była krótko dr Hanna Mazurek, a następnie dr Stefania Zawora, która sprawowała tę funkcję do 1965 r.

Niekwestionowany rozkwit pediatrii rzeszowskiej nastąpił po okresie, kiedy ordynatorem Oddziału Dziecięcego został dr med. Ryszard Korczowski, który przeniósł się do Rzeszowa z Kliniki Dziecięcej w Zabrze w 1965 r. Dr Korczowski w 1973 r. habilitował się i w 1977 r. otrzymał tytuł docenta. W 1989 r. mianowano go w Belwedrze profesorem. W 1967 roku prof. Korczowski został wybrany prezesem Oddziału Rzeszowskiego Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego, którą to funkcję pełnił do 2003 r. Od 1978 r. był członkiem Zarządu Głównego PTP, pozostając w nim w ciągu czterech kadencji, a w latach 1999–2003 sprawował funkcję wiceprezesa tego zarządu. Był przedstawicielem polskich pediatrów w CESP (Confederation of European Specialists in Pediatrics 1995–2003). Jest także członkiem Komitetów Naukowych i Redakcyjnych „Pediatrii Polskiej”, „Przeglądu Pediatrycznego”, Biblioteki Pediatrii PZWL i od 1999 r. Pediatrii Współczesnej – Gastrologia, Hepatologia i Żywnienie Dzieci. W latach 1976–1991, kiedy powstał zespół nauczania klinicznego przy AM w Krakowie, Oddział Dziecięcy otrzymał status Kliniki Dziecięcej, a prof. Korczowski, mianowany profesorem krakowskiej AM, stał się jej kierownikiem. Niestety, Instytut Nauczania Klinicznego w 1991 r. przestał istnieć i pozostał Oddział Dziecięcy. Jako Konsultant Wojewódzki ds. Pediatrii i szef kliniki był promotorem dwóch prac doktorskich oraz recenzentem kilkunastu. Wspecjalizował około 100 pediatrów. Warto podkreślić, że syn profesora – Bartosz Korczowski poszedł w ślady ojca, został pediatrą-gastroenterologiem i bardzo szybko, mimo młodego wieku, doktoryzował się, a niedawno habilitował i pracuje w Oddziale Dziecięcym w Rzeszowie.

Na arenie ogólnopolskiej pediatria rzeszowska zaistniała w 1975 r., kiedy to na konferencji Polski południowej odbyło się pierwsze w Polsce spotkanie pediatrów interesujących się gastroenterologią dziecięcą, w którym wziął udział doc. Tadeusz Zalewski, pionier tej specjalności w kraju. W następnych latach lekarze oddziałowi utrzymywali ściśle kontakty ze znanymi ośrodkami w kraju, a nawet z zagranicą. Oddział Rzeszowski PTP prowadził wiele szkoleń lokalnych, a wielu kolegów brało także udział w zjazdach ogólnopolskich, wygłaszając referaty lub występując w sesjach plakatowych.

Rok 1989 zapisał się w historii pediatrii rzeszowskiej oddaniem do użytku nowego 130-lóżkowego Oddziału Dziecięcego z Pododdziałem Neurologii Dziecięcej w Szpitalu nr 2 przy ul. Lwowskiej w Rzeszowie i powstaniem wielu specjalistycznych poradni dziecięcych. Dzięki inicjatywie dr n. med. Teresy Niżankowskiej-Błaż, która specjalizowała się w endokrynologii dziecięcej, powstała poradnia w tej dziedzinie. Ważny był fakt, że dr Niżankowska-Błaż została członkiem założycielem Towarzystwa Endokrynologów Dziecięcych i członkiem Zarządu Głównego tego Towarzystwa. Działała także w zespole koordynacyjnym ds. stosowania hormonu wzrostu u dzieci z somatropinową niedoczynnością przysadki i z zespołem Turnera oraz pełniła funkcję członka Komisji Endokrynologii i Przemiany Materii Komitetu Rozwoju Człowieka PAN (1990–2006). Była, obok prof. Korczowskiego, współorganizatorem VIII Sympozjum Endokrynologów Dziecięcych w Jaworze nad Soliną w dniach 28–30.05.1998r. Było to trzecie z kolei sympozjum ogólnopolskie organizowane przez Rzeszów. Drugie sympozjum o zasięgu krajowym (XVI Sympozjum Nefrologii Dziecięcej 26–29.05.1994 r.) odbyło się wcześniej również w Jaworze w Bieszczadach, a wyznaczenie Rzeszowa jako miejsca tego sympozjum wiązało się z utworzeniem i sprawnym działaniem Ośrodka Dializoterapii dla Dzieci przy Oddziale Dziecięcym w tym mieście. Oprócz prof. Ryszarda Korczowskiego współorganizatorem była dr Barbara Duhl prowadząca poradnię nefrologii dziecięcej. Ośrodek Jawor był również miejscem sympozjum grup roboczych sekcji gastroenterologii dziecięcej i żywienia, zorganizowanego w 1994 r. przez pediatrów rzeszowskich z dr. n. med. Wrzesławem Romańczukiem na czele. Trzeba tu podkreślić, że organizacja wszystkich zjazdów odby-

wających się w pięknej oprawie Bieszczadów i Jeziora Solińskiego cieszyła się wielkim uznaniem i sympatią uczestników, którzy chwalili zarówno program naukowy jak i rekreacyjny. Nie wszyscy uczestnicy zjazdu przyjeżdżali do Jawora własnymi samochodami, dlatego zapewnialiśmy dojazd mikrobusami z ostatniej stacji kolejowej i PKS w Zagórzu. Na dworcu pełniliśmy dyżur, czekając na przyjazd ostatniego pociągu, który miał miejsce około 1 w nocy. W czasie jednego ze zjazdów z tego późnego pociągu wysiadły zdenerwowane dwie uczestniczki, które dowiedziawszy się, że na nie czekamy odetchnęły z ulgą i nagle w środku rozgwieżdżonej, bieszczadzkiej nocy usłyszałem zdanie: „a ja ci mówiłam Basiu, że koledzy z Rzeszowa nie pozostawią nas na łasce losu”. Słowa te, oprócz niewątpliwej satysfakcji utwierdziły mnie w przekonaniu, że wszystkie nasze wysiłki związane z organizacją tego i innych zjazdów doceniono i nie pozostały bez echa.

Wśród lekarzy Oddziału Dziecięcego niewątpliwą indywidualnością stał się kolega Wrzesław Romańczuk, który rozpoczął pracę w 1983 r. Stopień naukowy dr n. med. w AM w Krakowie uzyskał w 1989 r., a w 2002 r. obronił rozprawę habilitacyjną w Centrum Zdrowia Dziecka w Warszawie. Był specjalistą II stopnia w zakresie pediatrii (1992). Od początku swojej działalności zainteresował się gastroenterologią dziecięcą, tworząc poradnię i ośrodek tej specjalności, jeden z przodujących w skali kraju. Wrzesław Romańczuk organizował coroczne Ogólnopolskie Rzeszowskie Dni Gastroenterologii (1995–2004) oraz zainicjował I Polsko-Ukraińską Konferencję Pediatrów w 2003 r. Był członkiem licznych organizacji zawodowych i stowarzyszeń naukowych, odbył wiele szkoleń w kraju i za granicą, otrzymał tytuł profesora Uniwersytetu Rzeszowskiego i był organizatorem XXVIII Ogólnopolskiego Zjazdu Pediatrów w Rzeszowie w 2005 r. Niestety, przedwczesna śmierć przerwała jego działalność, a w manifestacyjnym pogrzebie wzięli udział gastroenterolodzy z wszystkich ośrodków w Polsce. Jego Curriculum Vitae zamieścił „Przegląd Medyczny” Uniwersytetu Rzeszowskiego (Zeszyt 4 tom II).

Oprócz spraw bieżących i tradycyjnego pisania historii chorób leczonych w oddziale dzieci nie zapomniano także o historii, a w szczególności o historii medycyny. Piszący te słowa po doktoracie, w którym przedstawiono stan zdrowia mieszkańców Rzeszowa i okolic w II połowie XIX wieku, był współautorem monografii Rzeszowa

w tym zakresie. Brał również czynny udział w Ogólnopolskim Zjeździe Historii Medycyny i Farmacji w Poznaniu i zebraniu epidemiologów przy Katedrze Epidemiologii AM w Krakowie, gdzie wygłosił referaty o tematyce historycznej.

Po odejściu prof. Ryszarda Korczowskiego na emeryturę w 2000 r. jego obowiązki przejął dr n. med. Józef Rusin, który został ordynatorem oddziału, a w wielu sprawach organizacyjnych pomagał mu nowy prezes Rzeszowskiego Oddziału PTP dr n. med. Artur Mazur. Po śmierci W. Romańczuka na obu tych kolegach spoczął obowiązek dokończenia dzieła i zorganizowania XXVIII Zjazdu Ogólnopolskiego Pediatrów. Zjazd ten odbył się po raz pierwszy w Rzeszowie pod patronatem Rzeszowskiego Oddziału PTP, Zarządu Głównego PTP i Uniwersytetu Rzeszowskiego. Celem Zjazdu było przedstawienie aktualnych trendów diagnostyczno-terapeutycznych w pediatrii, postępów w zakresie prac badawczych prowadzonych na świecie i w naszym kraju, ale także konsolidacja środowiska polskich pediatrów. Uczestnicy zjazdu docenili wysiłki organizatorów i wyrazili słowa uznania dla pediatrów rzeszowskich.

Nasi młodszy koledzy nie osiedli po zjeździe na laurach. Zebrania naukowe poświęcone różnym zagadnieniom odbywają się w ramach Rzeszowskiego Oddziału PTP nadal. Kontynuowane są spotkania polsko-ukraińskie. Z inicjatywy dr. n. med. Artura Mazura prezesa naszego Oddziału PTP i członka Zarządu Głównego PTP zorganizowano w 2006 r. (1–3.06.2006) w Rzeszowie światowy zjazd na temat nowych perspektyw w leczeniu dziecka otyłego w ramach 16. Europejskich Warsztatów Naukowych dotyczących tego zagadnienia. W zjeździe uczestniczyli przedstawiciele 35 krajów. Również na 13–14 czerwca 2008 r. zaplanowano w Rzeszowie polsko-amerykańskie spotkanie pediatrów i chirurgów dziecięcych. Wszystkie te działania dowodzą, że lekarze rzeszowscy już dawno pozbyli się roli pediatrycznego Kopciuszka i wierzą, że zaistnieją w Polsce na stałe.

PIŚMIENNICTWO

1. Szenajch Władysław, *Główne etapy rozwoju Pediatrii*, PZWL, Warszawa 1965.
2. *Historia rozwoju PTP*, www.owptp.pl/dokumenty/hrptp.pdf.

Praca wpłynęła do Redakcji: 12.09.2007
Zaakceptowano do druku: 12.11.2007